

Kršćanstvo i islam

Petog ožujka održan je u Rimu, u kulturnom centru »Maria Cristina«, kolokvij o povijesti i duhovnosti islama, o sličnostima i razlikama kršćanstva i islama. »Imamo dubokih sličnosti, imamo i razlike koje nikad ne valjaju banalizirati, nego nam se valja nad njima zamisliti«, rekao je na kolokviju mons. Pietro Rossano, pomoćni biskup rimski i rektor Papinskoga lateranskog sveučilišta. Razmisljajući o tim razlikama, istaknuto je na kolokviju, treba da nas i jedne i druge, i kršćane i muslimane, učini boljima. Istaknuto je također da još i danas među kršćanima i muslimanima ima otpora i strahova, prouzročenih poglavito slobodnim medusobnim poznavanjem; stoga je prije potreban i neodgodiv kršćansko-islamski dijalog.

RIM

Tko će biti osmi nasljednik sv. Ivana Bosca?

U Rimu je 5. ožujka započeo rad 23. generalni kapitol — opći sabor — Salezijske družbe. Jedna od osnovnih tema ovog generalnog kapitula jest odgojno-pastoralni rad Družbe, a zatim izbor nove uprave i novog vrhovnog poglavara.

23. opći sabor Družbe održava se u generalnoj kući u Rimu. Na njemu sudjeluju 204 člana iz 84 provincialne zajednice koje djeluju u 102 zemlji. Osim provinciala sudjeluju i članovi koji su birani u bazama, na provincialnim saborbima. Hrvatske salezijance predstavljaju don Mirko Barbarić, provincial, i don Marko Pranjić, u svojstvu delegata. Poslije 40 godina prvi put su na ovom saboru i salezijanci iz Mađarske i iz Češke i Slovačke. Osim salezijanaca na zasjedanju sudjeluju i četiri laika iz četiri različita kontinenta.

Kao što je već uhodana praksa, Opći sabor je započeo duhovnim vježbama, a 9. ožujka započinje redovni rad. Osnovnu temu Općeg sabora nametnula je proslava 100. obljetnice don Boscove smrti, a ta je: »Odgoj mladih u vjeri: zadatci i izazov za salezijansku zajednicu danas«. Tu odgojno-pastoralnu temu raznadele su sve lokalne zajednice i posale svoje predloge Pripremnoj komisiji. Iz tih materijala izilaze su dvije osnovne teme: odgoj, i odgoj u vjeri, koje su u sebi različite i upotpunjaju se, zatim okupljaju laika suradnika u ostvarenju salezijanskog poslanja.

Među važnijim temama generalnog kapitula nalazi se i izbor nove uprave kao i izbor novog vrhovnog poglavara, osmag dom Boscova sa-

Za ispravno poznavanje i uzajamno poštovanje kršćanskih Crkvi na našem području najbolje je ništa ne prikrivati, nego shvatiti da se crkvena vodstva u tjeskobi ramega doba nisu lako mogla samo načelno postavljati, da je promatrano izbliza sve to moglo izgledati drukčije i neizbjegljivo nego što se vidi s ove povijesne udaljenosti. Držimo stoga korisnim upoznavati suvremenike i s ponosom vodstva Srpske pravoslavne Crkve prema okupatorima i njihovim domaćim saveznicima tijekom II. svjetskog rata.

Ovaj prikaz ne može i ne treba da nas i jedne i druge, i kršćane i muslimane, učini boljima. Istaknuto je također da još i danas među kršćanima i muslimanima ima otpora i strahova, prouzročenih poglavito slobodnim medusobnim poznavanjem; stoga je prije potreban i neodgodiv kršćansko-islamski dijalog.

Izjave lojalnosti okupatorskim vlastima

1 Riječ je o Srpskoj pravoslavnoj Crkvi kao instituciji i o njezinu biseriarhijskom dijelu: episkopima, svećenicima i dakovima.

2) Dijelatnost tog dijela Srpske pravoslavne Crkve osvijetljena je poglavito na temelju napisa u ondašnjem beogradskom dnevnom listu »Novo vreme« i u službenom glasniku SPC »Glasnik Srpske pravoslavne Crkve« (samo jednom mjestu spomenut je i mjesecni »Srpska država straža«).

3) Prikaz je podijeljen na dvije skupine:
a) suradnja i odnosi na najvišoj razini između predstavnika Srpske pravoslavne Crkve i onodobnih državnih vlasti
b) djelatnost nižega clera

4) Događaji su poređani kronološkim redom kako su objavljeni u spomenutim glasilima.

koliko su pojedine Crkve u poslijednjem ratu propustile učiniti, koliko je bilo egzistencijalnog realizma i (ne) snalaženja u ondašnjim prilikama i što su doista činile da se prolije štota manje krv.

U prikazu se donose isključivo činjenice što ih o poslanju hjeriarhijske Crkve među srpskim narodom bilježe ondašnje novine, dakle listopadi tadašnjeg zbijanja. Mnogo razmišljanja nad njima potiču suvremenike da njih leču suditi o ponešenju crkvenih predstavnika tjeskobnira vremenima, da se društjeviđi izbliza a drugičje izdaleka, i da nismo povzeti o sudjelujući nego prije svega točno se informirali. Sigurno je da se iz starih no-

Arhijerejskog Sinoda posjetili su ga prije saopćenja, te se opravdano može pretpostaviti da je ono objavljeno s njegovim znanjem i dopuštenjem. Saopćenje je zasigurno, bez obzira na pravnu valjanost, po crkvenim zakonima SPC, imalo veliku objektu u širokom sljedećima vjernika i cijelokupnom onodobnom javnom mnjenju. Nakon zasjedanja i saopćenja episkopu su posjetili i glavni njemački zapovednici u Srbiji.

• Zahvalnost i priznajanje glavnom njemačkom zapovedniku

10. srpnja 1941.

Uz vijest »Poseta srpskih arhijera glavnom vojnom zapovedniku« objavljene su i dvije slike s potpisima:

»Nemacka straha odaje počast srpskim arhijerima kada izlaze sa glavnim Vojnim zapovednikom u Srbiji, generalom protivavionske artillerije g. fon Sredorom (desno) i državnom savetnikom g. dr. Turnerom (levo).«

»Srpski arhijereji u razgovoru sa glavnim Vojnim zapovednikom u Srbiji, generalom protivavionske artillerije g. fon Sredorom.«

Vijest donosi sljedeće:

Povodom sastanka Sv. Sinoda Glavnog Vojnog Zapovednika u Srbiji, general fon Sredar, primio je u svojim službenim prostorijama, najviše predstavnike srpsko-pravoslavne hjeriarhije. Na ulasku u zgradu Narodne Skupštine, arhijereji su se nekoliko reči pozdravili načelnik upravnog Štaba Glavnog Vojnog Zapovednika, sa kojim su vodili razgovor u najavljenu krugu, koji je trajao skoro pola sata (...) Arhijereji su sa zahvalnošću odali priznanje dosadašnjem radu Glavnog Vojnog Zapovednika na obnovi zemlje, i ponosili su svoju izjavu lojalnosti i pokornosti...«

Uvez s ovim saopćenjem najvišeg sjedišta SPC može se primjetiti da je srpski patrijarh g. Gavrilo već bio uhićen i zatočen od njemačkih vlasti. Članovi Svetog

stvu. Potpisali su ga i: episkop niški g. Jovan, episkop zvorničko-luzijski g. Niktarije, episkop Budimljanski g. Valerijan (vikar srpskog patrijarha), prototjerjevi: Dušan Vasić, Mihorad Mihajlović, Mihajlo Popović, M. Kršmanović. Zanimljivo je spomenuti da je u brojerosu »Apel« potpisao i dr. Viktor Novak — prof. Univerziteta, kašo doslovno stoji u tekstu, kao i »Jovan Tomicić, novinar i pretdsednik izdavačkog predstavničkog potpisnika«.

»Apel« je doslovno glasio: »Srpski narod doživljava teške vremena. U ovim sudobnoštinim časovima, dužnost je svakog Srbinu, svakog pravog rodoljuba, prototjerjevi: Dušan Vasić, Mihorad Mihajlović, Mihajlo Popović, M. Kršmanović. Zanimljivo je spomenuti da je u brojerosu »Apel« potpisao i dr. Viktor Novak — prof. Univerziteta, kašo doslovno stoji u tekstu, kao i »Jovan Tomicić, novinar i pretdsednik izdavačkog predstavničkog potpisnika«.

U trenutku kada ogromna većina našeg naroda jasno uviđa da je to jedan put našeg nacionalnog spasenja, žaka tuđinska plaćenika i sabotera po naredbama zločinac kog boljevizma svojom bezumnom akcijom dovodi u pitanje sve napore na srednjem putu u zemlji izazove pozaři unštjenja i istrebljenja, u variljivoj nadu da će time nešto pomoci svojim godopadima.

Razbojničke bande, sastavljene od komunisti i određenih robjaka, koji su se odmislili od plaći upravljajući narodnu inovinu, ubijaju i pljačkaju naše sugrađane i ugrožavaju životne nevinih žena i dece.

Ovim svojim nedelima ti zločinci dovode u pitanje opštanski celokupnog našeg stanovništva, cele srpske nacije.

Svaki trezav i pametan svin ove zemlje koji misli svojim glasom shvaće opasnosti koje nam prete. Njegova su strahovanja opravdana kada se imaju na umu opasnosti kojima je jedna pobedena zemlja izložena kada se u njoj pomuti mir. Njegovo je gnuštanje izazvano naređeno kada se na ponudu pobednika za lojalnu saradnju, odgovara pravilno i učinkovito. Ovalak tuniski i nadostojnički način borbe ne odgovara vještakom duhu našeg naroda, i baca tešku liagu na ceo srpski narod.

Naš narod nije komunista, niti ima kakve veze sa ovim međunarodnim rusinskim najvećim tečkovinom evropske kulture. Zbog toga ne smemo više skrštenih ruku gledati kako nas oni na naše oči guraju u poror.

Ne smemo dopuštiti da uvede najlojih zločina i ovaj dekad naše zemlje, ove oštroe spasenja celokupnog srpskog naroda, bude ugroženo, a naš narod deseteškom i program iz svojih domova.

Kucinu je poštedjiti čas da se prenese i usmjeriti u odgovarajuće optanke.

Dužnos je svakog pravog rodoljuba da svim silama nastane da se onemoguće paklenje namere komunističkih zločinaca.

Zato pozivamo celokupan srpski narod da edinstvo u svakoj prilici i svim sredstvima pomogne našim vlasti u borbi protiv ovih zlostvora srpskog naroda i njegove buđenosti.

Priredio:

Tomislav Vučević

НОВО ВРЕМЕ

Faksimil »Apela srpskom narodu« koji je »Novo vreme« objavilo 13. kolovoza 1941.

noumno razmišljanje o povijesnim događajima služilo je i služi dnevnom političkom pragmatizmu. Samo znanstveni i objektivnom interpretacijom povijesnih događanja može se pokazati vinskih izvještaja krije tražilost ondašnje svakodnevnice — o kojoj, provočav, treba kritički progovoriti, a ovaj prikaz nešta posluži očuvanju nekih »zatvorenih temi«.

Suradnja i odnosi na najvišoj razini

»NOVO VРЕМЕ«
9. srpnja 1941.

»Saopćenje Svetog Arhijerejskog Sinoda Srpske pravoslavne crkve« naslov je napisa koji donosi: »Redovni dionovi Svetog Arhijerejskog Sinoda Srpske Pravoslavne Crkve sastali su se u Beogradu, kao što je već objavljeno, na svoju redovnu sednicu (7. srpnja 1941., op. T.V.). Prvo su posjetili Njegovu Svetost Patrijarha Srpskog Gavrila, koji je sada našao u jednom manastiru. Sa svoje strane, Sveti Arhijerejski Sinod, kao lojalno izvršavati zakone i naredbe okupatorskih i zemaljskih vlasti, i učinice preko svojih organa na potpunu održavanje reda, mira i pokornosti...«

Uvez s ovim saopćenjem najvišeg sjedišta SPC može se primjetiti da je srpski patrijarh g. Gavrilo već bio uhićen i zatočen od njemačkih vlasti. Članovi Svetog

dvije konferencije

zemlje; slovački pak biskupi sudjelovali su u biskupskim konferencijama istočne (transilvanske, ugarske) pole Monarhije, jer je Slovačka tada bila sastavnim dijelom stare Ugarske. Od 1918., kad se Austro-ugarska Monarhija raspala na razne nacionalne države, Češku, Moravsku i Slovačku ustrojene su kao nezavisne republike. U razdoblju između dva svjetska rata sastajali su se češki, moravski i slovački biskupi na povremenoj sastanku, zvane biskupskim konferencijama (u množini, tako i u staroj Jugoslaviji u to doba), ali te biskupске konferencije nisu imale kanonskog statusa, niti vlastitih stalnih organa (kao ni u nas). Malo pak pre početka Drugoga svjetskog rata Cehoslovačka je bila podijeljena: Češka i Moravska postala su protektoratom nacističke Njemačke, a Slovačka posebnom državicom, satelitom nacističke Njemačke. Posle rata obnovljena je Čehoslovačka Republika, ali već u veljači 1948. uspostavljen je u njoj totalitarni komunistički režim, koji je Crkvu udario teškim progontvom. Tako sve dosad nije bilo moguće ustrojiti Biskupske konferencije kao stalne ustanove za Češku i Moravsku, i Slovačku.

Osnutku Biskupske konferencije Češke i Moravske, i Slovačke, 9. ožujka u Pragu pribiva je i mons. Francesco Colasurdo, apostolski nuncij s posebnim zadacima. On je izjavio da Papa, kad nakon (21. travnja) dođe u Čehoslovačku, želi ondje naći Crkvu koja potpuno funkcioniра u svim svojim ustanovama. Zato su sada, nakon dugo željenog popunjenja svih biskupskih stolica u Čehoslovačkoj, osnovane i krajevne Biskupske konferencije, ustrojene sukladno federalnom ustrojstvu Čehoslovačke Republike: jedna za Češku i Moravsku, jedna za Slovačku (Česi i Moravljani imaju tisućjelu zajedničku povijest i govore istim jezikom, češkim; Slovaci imaju, takođe tisućjetnu, drukčiju povijest, i poseban jezik koji se od češkoga razlikuje, otprilike kao hrvatski od slovenskoga — op. ur. GK). Statute novih biskupskih konferencija potvrđuju češki Papa, kad dođe u Čehoslovačku. Sa svoje sjednice u Pragu 9. ožujka češki, moravski i slovački biskupi poslali su Papi brzozav sa srađenim izražima svoje odanosti.

Automat za adrese

Stroj za automatsko otiskivanje adresa na omotnicama, novinama ili na roli papira koje automatski izrezuje. Adresu se snogu lako katalogizirati, programirati i mijenjati. Pogodno za nakladnike, trgovce, uspješne obrtnike i sve one koji češće šalju mnoštvo pošiljaka na iste adrese. Stroj je njemački, marka Štift s prodaje se jeftino. Upitati: Upisna Glass Končić, Kapetan 8, po 1011, 41001 Zagreb. Tel. (041) 278-046.

2

Za ispravno poznavanje i uzajamno poštovanje kršćanskih Crkvi na našem području najbolje je ništa ne prikrivati, nego shvaćati da se crkvena vodstva u tjeskobu ramega doba nisu lako mogla samo načelno postavljati, da je promatrano tablina sve to moglo izgledati drukčije i nelizbježljivo nego što se vidi s ove povijesne udaljenosti. Drštimo stoga korisnim upoznavati suvremenike i s ponosnim vodstva Srpske pravoslavne Crkve prema okupatorima i njihovim domaćim saveznicima tijekom II. svjetskog rata.

Nakon što su članovi Svetog arhijerejskog sinoda Srpske pravoslavne Crkve posjetili najviše predstavnike njemačkih vlasti u Srbiji sredinom godine 1941., krajem listopada iste godine srpski episkopi posjetili su predsjednika Srpske vlade generala Milana Nedića.

»NOVO VREMENJE«
29. listopada 1941.

Vijest o tom posjetu napisljena je: »Srpska pravoslavna crkva protiv ravnih elemenata i komu-

SRPSKA PRAVOSLAVNA CRKVA U DRUGOM SVJETSKOM RATU

»NA STRANI GENERALA NEDIĆA«

lubive napore generala Nedića koji imaju za cilj stišavanje strasti u narodu, zavodenje reda, susbjanje nenarodnih razornih elemenata, naročito komunista, da bi srpski narod sa što manje žrtava i patnji prebrodio sadašnja teška iskušenja. Gospoda arhijereji izjavili su Predsedniku Srpske vlade da će Srpska pravoslavna crkva: takođe, sa svoje strane u duhu tradicije svetosavskog pravoslavlja nastaviti da se boriti na strani generala Nedića, kako bi se u srpskom narodu što pre povratila bratska sloga i duhovno jedinstvo i uzbuljio međusobno istrebljenje.

Gospodin Predsednik Srpske vlade zahvalio se Arhijerejima Srpske pravoslavne crkve na njihovoj poseti, kolom su prilikom izrazili svoje visoko rodoljubivo shvaćanje uloge Srpske pravoslavne crkve u nacionalnom životu u ovim teškim dionicima. Pretsednik Srpske vlade je u isto vreme zahvalio na tome, što se Cr-

prolazi srpski narod, ima danas svoje vanredno i kognitivno značenje. Arhijerejskom izjavom o pomoći koja treba da se bez poštete u svim raspoloživim silama na svim stranama ukazuje i u tlu nastojanjima i naporima vlade generala g. Nedića, Srpska pravoslavna crkva je i ovaj put svom duhovnom vidovitošću i moralnom snagom pritekla u pomoći srpskom narodu (...) Da bi što pre došlo tako potrebnog smirenja, u razgovorima vodenim sa Predsednikom vlasti generalom g. Nedićem, naši Arhijereji ukazali su na potrebu vraćanja međusobnog poverenja. A da bi se to ostvarilo, potrebno je pre svega otkrivanje svih onih nenarodnih elemenata, koji preko srpskih nevinih grobova žele da zidaju planove, ubađene u inostranstvo, pa stoga nepotrebne i beskorisne, opasne i štetne po život i razvoj narodne celine i srpske zemlje. Zaista, nemarodni elementi, zavedeni isto tako nenarod-

prilikom, iznad svega je dragocena.«

Susreti između predstavnika SPC i generala Nedića i ostalih članova Srpske vlade u ono doba doista su brojni prigodom gotovo svih većih crkvenih blagdana i u značajnijih događaja, što pokazuju sljedeća novinska izvješća.

28. siječnja 1942.

Toga dana obavljena je vijest »Pravoslavna sv. Save u Beogradu«, s podnaslovom »Svečanosti na Kolarčevom univerzitetu prisutstvovali su predstavnici svih vojnih i građanskih vlasti« i velikom slikom s proslove. Donesena je i manja slika istog potpis:

»Ministar prosvete g. Veštar Jonić domaćin slave, seće kolač sa sveštenikom.«

U vijesti doslovno stoji:

»Pre sam početak prolase na svečanost je došao predsednik Ministarskog saveta general g. Milan Dj. Nedić. Oko 10 i po časova na svečanost je došao mitropolit g. Josif pratnji većeg broja svećenstva srpske pravoslavne crkve. Svečanosti su prisutstvovali predstavnici svih nemarodnih vlasti. Između ostalih bili su prisutni državni savetnik g. dr. Turner, šef upravnog štaba, poslanik g. Bencler, zastupnik ministarstva inostranih poslova Rajha pri vojnom zapovedniku u Srbiji, kao i zastupnik komande Beograda i ostale ličnosti.«

16. travnja 1942.

»Prenos moštiju srpskih svećitelja i velikomučenika« vijest je koja donosi sljedeće podatke:

»Povodom prenosa moštiju srpskih svećitelja i mučenika Kneza Lazara, Cara Uroša i Despota Stevana održan je danas u 17 časova parafis u Sabornoj crkvi. Njegovim Preosvećenstvom mitropolit gospodin Josif činodejstvovan je zajedno sa Njegovim Preosvećenstvom mitropolitom gospodinom Atanasijem i Njegovim Preosvećenstvom episkopom gospodinom Damaskinom i ostalim svećenstvom. Ovom činu prisustvovao je Pretsednik srpske vlade armistički general g. Milan Nedić sa članovima vlade i velikim brojem visokog činovništva (...) Posle toga g. Pretsednik vlade celivalo je moštju srpskih svećitelja, a za njim članovima vlade...«

Priredio:

Tomislav Vučović

(Nastavljaja se)

Прослава св. Саве у Београду

Свечаности на Коларчевом универзитету присуствовали су представници свих војних и грађанских власти

Faksimile »Novog vremena« od 28. siječnja 1942. o proslavi Sv. Save na beogradskom Kolarčevu univerzitetu uz sudjelovanje brojnih predstavnika svih vojnih i građanskih vlasti

nizma«, s podnaslovom: »Arhijereji Srpske pravoslavne crkve izjavljuju da će se boriti na strani generala Nedića«. Generala Milana Njemačke su okupatorske vlasti postavile 29. kolovoza 1941. za predsjednika kvizilinike tzv. Srpske vlade, i to je, vjerojatno, bio prvi službeni posjet predstavnika Srpske pravoslavne Crkve ondašnjoj novoj vladi. Vijest do-slovno glasi:

»Arhijereji Srpske pravoslavne crkve: Njegovo Vlakopreosvećenstvo mitropolit skopski Josif i njihova Preosvećenstva: Vojnimir branjević, Nektarije tuzlanski, sa ostalim arhijerejima kojih se ovde nalaze, posetili su Predsednika Srpske vlade, armističkog generala gospodinu Milana Nedića i ostali sa njim u dužem razgovoru. Gospoda arhijereji pokazali su u toku razgovora puno razumevanje za sve rodo-

kva stavlja na raspoloženje za provođenje nacionalne izgradnje koju on namjerava izvesti, u toliko više što se je načelo saradnje između Vlade i Crkve u srpskoj istoriji pokazalo korisnima za srpski narod.«

● Nacionalni i moralni kapital SPC u službi Srpske vlade

31. listopada 1941.

»Pomozi nam, Bože!« s podnaslovom »Narodna reč Srpske pravoslavne crkve« komentari je o istom susretu pravoslavnih episkopa s generalom g. Nedićem, do-lazi kao deo jedne spaso-nosne akcije, kakvu već sprovodi Vlada narodnog spaša. Pomoći Srpske pravoslavne crkve sa njenim velikim nacionalno moralnim kapitalom, koju je ona voljna da ukaže i ovom

nim komunističkim idejama i težnjama čiji je izbor i skrovile svakom našem misljanom čovjeku već dobro poznate, nanose našem narodnom organizmu besprimernu patnju i nevolje, da se sa strepnjom plasimo sebe i da sa istim takvim strahom gledamo u budućnost. Stoga je glas srpske crkve o njihovom ostiranju sa srpskog narodnog tela gde im nikada nije trebalo i neće trebati da bude mesto, kamo pravi glas naroda došao u pravi čas (...) Saradnja crkve i države, tako vidno manifestovana prilikom susreta i razgovora sa Pretsednikom vlade generalom g. Nedićem, dolazi kao deo jedne spaso-nosne akcije, kakvu već sprovodi Vlada narodnog spaša. Pomoći Srpske pravoslavne crkve sa njenim velikim nacionalno moralnim kapitalom, koju je ona voljna da ukaže i ovom

Katolički novinari protiv nacionalizma

Radni susret djetalnika katoličkih obavijesnih sredstava iz Rumunjske, Mađarske, Čehoslovačke, Ugarske, Poljske, Austrije, Švicarske, Slovenije i Hrvatske, održan u Grazu od 18. do 20. ožujka, zaključen je manifestom protiv nacionalizma u Evropi i odlukom o užoj suradnji djetalnika u katoličkim obavijesnim sredstvima.

Katolički publicisti pozvali su u svom manifestu na prevladavanje mjestimice ponovno rasplasmanog nacionalizma u istočnoj i srednjoj Europi. U kršćanskom duhu potrebno je potražiti sve mogućnosti da bi svj narodi uzajamno živjeli u miru te da bi se svi suprotstavili pretpitanom nacionalizmu i šovinizmu. Svest da je Bog otac svih naroda trebala bi katoličku posudu obvezati na poštovanje i prihvatanje susjeda bez obzira što oni govore drugim jezikom i pripadaju drugoj kulturi te na izbjegavanje svega što bi moglo narušavati dobre odnose među narodima. Nakon dugih faza neslobode istočni i srednjoeuropski prostor trebao bi postati područje mira i razumjenja — pozivaju u svom manifestu katolički publicisti izrazujući nadu da će im se u tim nastojanjima pridružiti sve katoličke ustanove.

Na radnom susretu u izdavackoj kući Styria u Grazu dvadesetak djetalnika katoličkih obavijesnih sredstava dogovorili su se o osnutku "Udružbe za promicanje crkvene djelatnosti u obavijesnim sredstvima u istočnoj i srednjoj Europi". Udružba će obuhvaćati šest područja: periodika, izdavanje knjiga, novinarske agencije, tehnička, novinarsko obrazovanje i elektronska obavijesna sredstva. Katolička obavijesna sredstva u istočnoj i srednjoj Europi, bilo da su u začetku bilo da su već razvijenija, u novim okolnostima i dubokoj ekonomskoj krizi susreću se s brojnim poteškoćama pa osnivanje spomenute udružbe beže velike nade za pogodak sa Zapada.

Na susretu, kojemu je dočinio bio generalni direktor Styrie dr. Hanna Sassemann, okupljeni publicisti razmijenili su informacije i iskusstva o prilikama obavijesnih sredstava u pojedinim zemljama te raspravljali i o mogućnostima osnivanja istočnosrednjeeuropskog informativnog centra te brže i bolje razmjene vijesti. Sudionici skupu su upoznati s mogućnostima novinarske i zborazreba na katoličkom sveučilištu u Lublinu u Poljskoj te sa zanimljivim projektom izgradnje jeftinjih stanova što ga odgovaračuju njemačka ustanova nudi pojedinih bliskupima u istočnoj i srednjoj Europi. (I. M.)

3

Za ispravno poznavanje i uzajamno poštovanje kršćanskih Crkvi na našem području najbolje je ništa ne prikrivati, nego shvaćati da se crkvena vodstva u tjeskoj ratnoj dobi nisu lako mogla samo načelno postavljati, da je promatrano izbliza sve to moglo izgledati drukčije i neljubičnije nego što se vidi s ove povijesne udaljenosti. Družimo stoga korisnim upoznavati suvremenike i u ponašanju vodstva Srpske pravoslavne Crkve prema okupatorima i njihovim domaćim saveznicima tijekom II. svjetskog rata.

I sredinom 1942. susreti između predstavnika krislinskih vlasti u Srbiji i Srpske pravoslavne Crkve u onodobnoj javnosti dobivali su velik publicitet.

● Dostojno mesto u novom svetu

»NOVO VREME«
15. svibnja 1942.

Tog je danuma objavljena vijest o proslavi blagdan Spasovданa u Beogradu koju je predvodio mitropolit Josif uz sudjelovanje ministra unutrašnjih poslova Milana Adimovića. Adimović je do ustopavate vlade generala Nedića krajem kolovoza 1941. bio na čelu dotadašnje krislinske komesarске vlade (imala je 10 komesara). Na tu dužnost postavio ga je njemački vojni komandant Srbije 1. svibnja 1941. U novoj vladi generala Adimović je preuzeo ministarstvo unutrašnjih poslova. Vijest donosi da se mitropolit Josif postigne obreda obratio načelnima prigodnim rječima, a poslijeprije i predsjednik beogradske općine, koji je između ostalog istaknuo:

„Poči ćemo putem koji će Beogradu i srpskom narodu omogućiti da sebe obvezdi dostojno mesto u novom svetu koji se stvara.“

29. lipnja 1942.

U vijesti pod naslovom: »Pretečnik vlade i ministri prisustvovali vidovdanskom pomenu donosi: „Na pomenu je činodopravljeno mitropolit Josif sa episkopima Arsenijem i Valerijanom uz asistenciju đakona Jelića i Čolovića. Posle pomena mitropolit je održao prigodni govor.“

30. lipnja 1942.

»Novo vreme« donosi fotovijest o jučerašnjem događaju. Na slici se vide svećenici i predstavnici vlade.

U drugoj polovici 1942. objavljaju se viesti o sema-knuci, odvođenjima u logore, hapšenjima, progona Zidova, vješanjima i drugim zločinima ondašnjih vlasti. Tako i »Novo vreme« objavljuje u broju od 10. studenoga vijest o strijeljanju desetero komunisti (donesen je i njihov popis) pod naslovom »Spreljani zloga ubistva i ra-

Folklor za mitropolita i ministre

ppor. Srpske državne straze Jeđinica Milivoja, br. od 15. studenoga objavljuje naslov »Uhapani zbog firenza alarmantnih vijesti« s popisom imena 21. osoobe. U nastavku piše: »Sva ova lica kažnjenja su i sprovedena u Koncentracijskim logorima radi izdržavanja kazne. Isto tako i u broju od 27. studenoga objavljeno je: »Od strane prečkog suda Srpske državne straze osuđeni su dole navedeni komuništi na kaznu smrti. Kazna je izvršena 26. novembra. (Sljedeće imena i prezimena jedanaestero pogubljenih.) Iz kancelarije Šef-a Srpske drž. bezbednosti VIII. br. 2754.«

zgovorima na najvišoj razini.

● Srdačni razgovori

»GLASNIK SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE«

1. siječnja 1943.

Kronika donosi vijest: »Preosvećeni g.g. Arhijerejski Sinod, na čelu sa Njegovim mitropolitom g. Josifom, učinili su posetu Predsedniku Srpske vlade g. Miljanu Nediću 7. decembra 1942. god. Visokopreosvećeni g. mitropolit i Preosvećeni g. episkopi zadrali su se duže u središnjem razgovoru sa g. Predsednikom vlade.«

Nedić, na prvi dan Božića o.g. u pratnji Šef-a svoga Kabinet-pukovnika g. Matasovića, učinio je posetu Njegovom Visokopreosvećenstvu mitropolitu g. Josifu i čestitao mu praznike Hristovog Rođenja. Predsednik Vlade zadražio se poduzeo u poseti kod Visokopreosvećenoga.«

Druga vijest glasi:

»Pretečnik Glavne kontrole, na prvi dan Božića o.g. učinio je posetu Visokopreosvećenome mitropolitu g. Josifu, radi čestitana praznika Hristovog Rođenja. Njegovo Visokopreosvećenstvo zadražalo se duže u središnjem razgovoru sa g. Predsednikom Glavne kontrole.«

»NOVO VREME«

28. veljače 1943.

O proslavi dana srpske knjige objavljeno je:

»U Saborskoj crkvi održan je pomen trudbeničima oko srpske knjige. Prisustvovali su pomoćnik ministra prosvete i vere Velimir-Jaković i ostaci, upravnici Narodne biblioteke, predsednik Akademije nauka (...) Cinodejstvovanje je moravščki episkop Arsenije uz asistenciju ostalog svećenstva. Posle pomena episkop Arsenije održao je govor.«

»GLASNIK SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE«

15. travnja 1943.

U kronici je zabilježeno: »Visokopreosvećeni mitropolit g. Josif sa Preosvećenim episkopom g. Nektarijem, 18. februara o.g., učinili su posetu Predsedniku Srpske vlade armističkom generalu g. Milanu Dj. Nediću, Njegovo Visokopreosvećenstvo g. Josif i Njegovo Preosvećenstvo g. Nektarije zadražali su se duže vremena u središnjem razgovoru s g. Predsednikom vlade.«

»NOVO VREME«

4. lipnja 1943.

Objavljena je vijest o proslavi Spasovdana sa slike na kojoj je mitropolit Josif sa Dragim Lj. Jovanovićem, predsjednikom beogradske općine i Šefom Srpske državne bezbednosti. Svećenosti su pribavili i predstavnici njemačkih vlasti i ministri srpske vlade. Obrede je predvodio mitropolit Josif sa svećenicima. Prisutnima se obratio između ostalog i ovim riječima:

»Nadamo se da će svi Srbi upreti oči u Beograd i očekivati slobodu i spasenje otuda.«

Zatim je predsjednik općine Jovanović rekao:

»... Ma što bilo moraće uvek jedno imati na umu, a to je da moramo sačuvati Srpsvo — srpski narod za buduću Srbiju.«

Mitropolit Josif s ministrima prešao je potom u kabinet predsjednika, gdje ih je sačekala folklorna skupina. Priredio:

Tomislav Vučović
(Nastavljaja se)

Vještanja na beogradskim Terazijama u kolovozu 1941. Niže zabilježeno u ono doba da je uvedeno CPC srušiti u novom svetu protiv takvih i sličnih zločina

U tim krvavim ratnim zbijanjima nije poznat, barem široj javnosti, da je Srpska pravoslavna Crkva službeno i javno digla svoj glas protiv zločina njemačkih i krislinskih vlasti u Srbiji nad nedužinama. Dakako da za takav službeni prosvid na ličaju CPC nije moguće saznati iz »Novog vremena«, no bilo bi dobro kad bi se ti dokumenti (ako postoje) predložili javnosti, kako bi se što objektivnije moglo prosvidati o delovanju vodstva CPC u tim teškim danima. Stranice »Novog vremena« i »Glasnika Srpske pravoslavne Crkve« tih godina upisuju na zaključak o žutnji srpskih arhijereja. »Novo vreme« vjerovatno bi napalo takav prosvid da se on pojavit u javnosti.

»Novo vreme«, dakako, i dalje objavljuje vijesti o uzajamnim posjetima i rasvjetljavanju se pojavljuju u istočnoj i srednjoj Europi. (I. M.)

»NOVO VREME«

20. siječnja 1943.

U vijesti o proslavi Božića objavljenju stoji: »U porti beogradskog Saborne crkve osvećen je bogojavlenski hodočasnik. Poslužile članovice vratre narodnog spaša, mitropolit Josif, episkop i svećenstvo zauzeli su mesto na počasnoj tribini. Mitropolit Josif održao je kraci govor, želeći mir i slogan srpskom narodu.«

28. siječnja 1943.

Objavljena je velika slika s potpisom:

»Svetosavska svećenosti na Beogradskom univerzitetu: ministar prosvete V. Jonić, episkop Josif i ministar Drag. Lj. Jovanović.«

»NOVI SRPSKI PRAVOSLAVNI CRKVE«

1. veljače 1943.

U kronici su objavljene dvije vijesti. Prva je:

»Pretečnik Vlade armističkog generala g. Milan Dj.

Satrta svijest

Povodom izbora M. S. Gorbacova za predsjednika Sovjetskog Saveza, 15. ožujka, govorio je u talijanskoj emisiji Vatikanskog radija talijanski novinar Antonio Baggio, koji se upravo vratio iz posjeta Sovjetskom Savezu. U toj zemlji, rekao je, sedamdeset je godina bilo na djelu razaranje svijesti: smjeralo se oblikovanju "novog čovjeka", ali takvog "novog čovjeka" nema, propao je potkušaj da ga se napuni. Dapače, iste ovdje ljudi koji – upravo tato što su bili nepristojno ishvaćani osobne odgovornosti u radu, u političkim opredjeljenjima, u svim dimenzijama života uopće – veoma često nisu kradli otkriti u sebi temeljne ljudske vrijednosti. Zato je i pjanstvo tako rašireno, i milijuni su obitelji u krizi, jer sovjetskom je radniku, s kojim se na taj način postupa, lakše dohvati bocu, kad se s posla vrati doma, nego baviti se djecom. Goleme su u Sovjetskom Saveznu državene rane. Dok u drugim zemljama, npr. u Čehoslovačkoj, počeo živo društvo, koje se ovih posljednjih mjeseci otrese sapinjucem režima da bi moglo živjeti i raditi u slobodi – u Sovjetskom Saveznu ima se dojam da takvog društva nema.

U Moskvu je Antonio Baggio dobio dojam da unutar Partije ima skupina ljudi koji nastoje oživjeti društvo umrtvljeno kroz 70 godina. Ali glavni je problem, kaže, problem svijesti, jer loše gospodarstveno stanje posljedica je ne samo ustrojstvenih i općenito političkih zablude, nego i činjenice da je razorenja sposobnost za inicijativu, za osobnu zauzetost. Sovjetski povjesničar Antonov Ovešenjko, čija je knjiga o Staljinu nedavno izšla, rekao je Baggio da humanističkim fakultetima trideset i dva sovjetska sveučilišta nema ljudi sposobnih za pojedinačni, nego samo za kolektivni rad: nemaju pojedinačne svijesti, satira im je. Gorbacov, započinjući preuređujući, obratio se upravo pojedinačnoj svijesti, uznašao je vrednosť pojedinca Gorbacov, dokle, želi budenje osobnih svijesti. Ali, da li se to budeće ostvarilo? Baggio je dobio dojam da su ljudi budene osobne svijesti, ljudi koji hoće demokraciju i prava pojedinca, danas u sovjetskom društvu manjina, a masovno budenje svijesti zbiva se samo unutar religija. Ali, dodaje, i Crkve su u ovih 70 godina bile udarane, pa zato danas nisu ni spremne na jaku i djetatnu društvenu zauzetost, nema u kršćana spreme za to. Nešto slično zbiva se i u kršćanskim zajednicama drugih zemalja Srednje i Istočne Europe: stoga će, smatra Baggio, trebati vremena da se probušenost svijesti prelije iz kršćanskih zajednica u društvo i izrazi se kao zauzetost, zrelost, sposobnost za sudjelovanje u odlukama.

Za ispravne poznavanje i uzajamno pošivanje kršćanskih Crkvi na našem području najbolje je ništa ne prikrivati, nego shvaćati da se crkvena vodstva u tjeskobi ratnoga doba nisu lako mogla samo načelno postavljati, da je promatrano izbliza sve to moglo izgledati drukčije i neispunjeno nego što se vidi s ove povijesne udaljenosti. Držimo stoga korisnim upoznavati suvremenike i s ponašanjem vodstva Srpske pravoslavne Crkve prema okupatorima i njihovim domaćim saveznicima tijekom II. svjetskog rata.

U nizu redovitih susreta i međusobnih posjeta predstavnici onodobnih vlasti u Srbiji i Srpske pravoslavne Crkve zajednički su se tradicionalno pojavljivali u javnosti pri godom godišnjacu napada njemačke vojske na Sovjetski Savez. Naime, kao što je poznato, Hitlerova Njemačka započela je 22. lipnja 1941. napad na SSSR. Povodom tog događaja u srpskim pravoslavnim crkvama 1942., 1943. i 1944. službe su se zadužnice za poginule vojnike koji su sudjelovali u napadu i općenito za sve vrste komunizma kako je to istaćeno u javnim glasilima tih godina.

Mitropolitova sučut

»NOVO VРЕМЕ«

23. lipnja 1943.

O tome beogradski dnevnik je donosi vijest pod naslovom: »Srpska prestonica odaje poštu palim borcima protiv komunizma«. Zadužnica je odražana u Sabornoj crkvi uz sudjelovanje generala Nedića, ministara i mnoštva uglednika. Viesti u nastavku donosi:

»Sa amvona administrator Srpske patrijaršije Njegovo Preosvećenstvo Josif po završenom poslu, glasom punim saučeća odaje poštu žrtvama i izražava duboko sautešće Srpske pravoslavne crkve, kao člana opštih hrišćanske zajednice, i svoje kao Šefske Srpske pravoslavne crkve za žrtvama palim u ovim teškim borbenim protivnštivima.«

Vijest je popraćena sa tri slike: na prvoj je general Nedić i ministar Jovanović kako ulaze u Sabor. Na crkvi, na drugoj je mitropolit Josif sa svećenicima za vrijeme obreda u crkvi a na trećoj se vide ljudi na Terazijama kako mirno i nepomično stoje odavajući poginulima počast drominutom šutnjom.

»Novo vreme« i dalje obiluje vijestima o suruci, prigodom godišnjih događaja i crkvenih blagdana.

29. lipnja 1943.

»Vidovdanski pomen u Sabornoj crkvi« vijest je sa slikom na kojoj je general Nedić sa ministrom u beogradskoj Sabornoj crkvi. U vijesti stoji:

»Oslušan je svečani vidovdanski pomen na kome

Zadušnice za njemačke vojниke i četnike

je činodjествovao mitropolit Josif sa episkopima Vićentijem i Valerijem uz 14 svećenika. Prigodnu besedu održao je protojerej dr. Miloje Aranđelović.

Četnički vojvode u beogradskoj Sabornoj crkvi

20. srpnja 1943.

Na svečanom otvaranju omiljenog doma u Beogradu, uz mitropolita Josifa, sudjelovali su ministri, komandanti Srpske državne straže, komandenti srpskih dobровoljaca i drugi uglednici. U vijesti se između ostalog ističe:

»Oko 11 časova pojavio se Nedić (...) Osvećenje sale u prisustvu administradora Srpske pravoslavne patrijaršije izvršio je prota Branković uz assistance triju svećenika.«

21. rujna 1943.

Uz vijest o »evečanom pomenu« palim dobrovoljicima objavljena je i slika na kojoj su generali

»Novo vreme« od 23. lipnja 1943 objavilo je sliku generala Nedića s ministrom kako ulazi u beogradsku Sabornu crkvu na zadužnicu povodom druge godišnjice njemačkog napada na SSSR.

Nedić i predsjednik beogradske općine Jovanović pri ulazu u beogradsku Sabornu crkvu. Sudjelovali su i svi ministri, oficiri Srpske državne straže i Srpskog dobrotvražačkog korpusa, četnički vojvodi Kosta Peđešić sa većim brojem četničkih vojvoda, Liturgiju je predvodio episkop Arsenije uz assistance već broja svećenika. Na kraju »pomene« prigodni govor održao je beogradski prota Kosta Luković koji je istaknuo važnost stvaranja srpskih oružanih snaga.

22. prosinca 1943.

Na otvaranju zimskog semestra na Kolarčevom narodnom univerzitetu u Beogradu sudjelovali su general Nedić, ministri, predstavnici Svetskog sinoda episkop dr. Nekatije Krulj, predstavnički beogradskog sveučilišta, Srpske akademije nauka i drugi.

»Dane 20 septembra 1943. god, u Sabornoj crkvi u Beogradu priredjen je parastos svim dosada izginulim dobrovoljicima i četnicima. Na parastosu činodjествovao je Njegovo Pre-

23. prosinca 1943.

Objavljena je foto-vijest o istom događaju. Na slici se vidi general Nedić sa episkopom Nekatijem.

Za »nacionano čistu svetosavsku Srbiju«

25. prosinca 1943.

Donijet je govor ministra Bogoljuba Kujundžića povodom istog događaja na Kolarčevom univerzitetu na naslovu:

»Tijekom boljevičko-parzantske vlade brutalna provokacija srpskog naroda«. »Ne mrtvu Jugoslaviju sa šest pokrajina kakvu Josif Broz želi, nego živu nacionalnu čistu svetosavsku Srbiju.«

»GLASNIK SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE«

25. prosinca 1943.

Vijest u kronici naslovljena je »Poseta kod g. Prezidenta vlade«. U njoj stoji:

»Njegovo Visokopreosvećenstvo Mitropolit g. Nedić, zamenik Njegove

osvećenstvo Episkop moravički – vikar Njegove Svetosti Patrijarha g. Arsenije, uz sadežstvo 12 svećenika i 1 diaconi.

Na ekstenziju odgovaraće je hoc i beogradskog pevačkog društva.

Pri kraju parastosa održao je vrlo impresivnu propoved prototjednik-stavorof o. Konstantin Luković, Arhijerejski namešnik grada Beograda.

U ovom parastusu svedjili su učešće Njegovo Vlakopreosvećenstvo Mitropolit g. Josif, zamenik Njegove Svetosti Patrijarha, Njegovo Preosvećenstvo Episkop zvonarsko-tuzlanski g. Nekatije i Njegovo Preosvećenstvo Episkop zetovsko-stručni i zamjenik Episkopa Hrčkog g. Vl. Klementije.

Prisutan je bio i Pretsednik Srpske vlade arapski djeneral g. Milan Nedić kao i skoro svih ministri i predstavnici svih nadležnosti državnih.«

I tijekom ratne godine '44. ne smanjuju se zajednička pojavitivanja u javnosti predstavnika vlasti i srpske Crkve. O tome sljedeće slijedeći primjeri.

Kod njemačkog konzula

»NOVO VРЕМЕ«

11. siječnja 1944.

Na otvaranju Beogradskog univerziteta (do tada nije bilo predavanja nego su se samo polagali ispit) u kojem je u ime Sv. Simeona sudjelovao episkop Arsenije, bili su prisutni i general Nedić, ministri, komandanti Srpske državne straže i drugi uglednici.

20. siječnja 1944.

Tog je datumu »Novo vreme« objavilo dvije vijesti o uglednicima Srpske Crkve. Prva je naslovljena: »Crnogorsko vodstvo kod njemačkog konzula« a glasi:

»Cetinje, 4. o.m. priredjen je prijem kod njemačkog generalnog konzula Kramerca. Prijemu su prisustvali poređ predstavnici vlasti i mitropolit crnogorskopravoslavski Joannikije...«

Druga vijest pod naslovom »Glasnik Bogajevića« u Beogradu poprćena je sa dvije slike na kojima se vidi dolazak generala Nedića i blagoslov vode pred crkvom. Sudjelovali su i ministri, oficiri Srpske državne straže i Srpskog dobrotvražačkog korpusa i liturgiju je predvodio mitropolit Josif s episkopom Nekatijem i budimljanskim Valerijem, kao i većim brojem svećenika.

Priredio: Tomislav Vučević
(Nastavlja se)

Vjera preobražava

Patrijarh srpski g. Gerasim sa dvadesetpetoricom arhijereja Srpske pravoslavne Crkve iz zemlje i inozemstva objavio je tradicionalnu uskršnju poslanicu — čestitku svim članovima Srpske pravoslavne Crkve. Misao vodilja poslanice je citat iz Prve poslanice Koncilijskim: »Kao što u Adamu svi umrli, tako će u Kristu svi oživjeti.«

Na početku poslanica ističe da je Kristovo uskršnje najznačajniji događaj u povijesti ljudskog roda, te da čovjek usprkos znanstvenim, tehničkim i drugim dostignućima nije uspio vlastitim naporima razriješiti tajnu smrti, koja se provlači kroz svu povijest čovječanstva. »Smrt je došla u svet putem greha preko Adama — Praoca celog ljudskog roda, — nastavlja se u poslanici — Greh je postao uzrok svih nesreća, nevolja i beda u ovom svetu i životu. Greh ruši i u duhovnu i telesnu pruredu čoveka. I na kraju donosi smrt. U stvari svaki čovek počinje da umire za životu na zemlji kada počne da tone u zabludama, u zlu i grehu. Kako onda u tom simboli objasniti riječ apostola Pavla: »I smrt je dobitak?« Odgovor je u Bogočovjeku, koji je »došao u svet, da svojom naukom, primerom, stradanjem, smrću, vaskršnjem i vlasenjem uvede lude u puni život, koji je privremen na svome svetu i večni na onome drugom svetu« — ističe se u poslanici. To se postiže borom protiv zla u sebi i zla u svijetu. To nije neki daleki i neostvarljivi cilj jer »Spasitelj je rekao: 'Ne bojte se, ja sam pobjedio svijet'. On je jedini pobjedio zlo i greh u čoviku i svu zla u svetu (...) Hristos je jedini u istoj ljudskog roda mogao da kaže: 'Ja sam vaskrsenje i život, koji veruje u mene ako i umre, živeće'«.

Uskršnje je, dakle, »dokaz da je čovek sposoban da prevaziđe sva zla i sve besede u ovom svetu — govori srednji ulomak poslanice — Svojim vaskrsenjem Spasitelj je pobedio nepravde, neistine, mržnje i sebičnosti ovoga sveta. Verom u Hristovo vaskrsenje čovek dobija snagu da i sam veruje u svoju pobjedu nad nevoljama sveta i života. Dobija blagodat Božiju da se kaje, po pravilu preobražava. Stiče osjećanje besmrtnosti i osećanja trijumfa života nad smrću, kao i snagu da se sam žrtvuje za ideale Božje pravde i Božje istine. Odatle izvire i vera u ljude okosebe i dobrobitnijesne ljudi među kojima živi, kao i veru u čitavo čovečanstvo, s kojim će na kraju deliti zajedničko gradjanstvo u jednoj i jedinoj nebeskoj otadžbini. Tu je i hrišćanska svest da čovek priпадa celokupnoj Božjoj porodici i da je Bogu odgovoran za svaku posezanju za baštinom, verom, imenom i jezikom svakog drugog naroda.«

Na svršetku poslanica podsjeća da je tajna Kristova uskršnja doživljava kroz vekove klečeći na koljenima i saginjući se u molitvi.«

5

Za ispravno poznavanje i uzajamno poštovanje kršćanskih Crkvi na našem području najbolje je ništa ne prikrivati, nego shvaćati da se crkvena vodstva u tjeskobu ranog doba nisu lako mogla samo načelno postavljati, da je promatrano izbliza sve to moglo izgledati drukčije i nelihčjeće nego što se vidi s ove povijesne udaljenosti. Drljno stoga korisnim upoznavati suvremenike i s ponasanjem vodstva Srpske pravoslavne Crkve prema okupatorima i njihovim domaćim saveznicima tijekom II. svjetskog rata.

»Novo vreme« i dalje bližežu zadužnice i vjerske sprovine u kojima sudjeluju vrhovi ondašnje srpske vlasti i Crkve. Same po sebi se zadužnice i sprovine za pripadnike bilo kojih onodobnih vojski nisu nikakav »crimen« SPC. Međutim, oni zaslizuju pozornost i vrednovanje ako su bili u službi promidžbe i naklonosti određenoj politici ili zaraćenoj vojski, kao što pokazuju ovi primjeri.

● Junak, veliki Srbin i rodoljub

»NOVO VREME«

10. ožujka 1944.

Toga je datum objavljena vijest o svečanom sprovodu Miloša Masalovića, šefa kabineta generala Milana Nedića, pod naslovom: »Pomen u Sabornoj crkvi«. Masalović je, naiđe, ubijen na ulici dok je išao na posao. U zadužnicu su sudjelovali general Nedić, vlasta, komandanti, mitropolit Josif, episkopi Vinkentije i Valerijan i veliki broj »prestoničkog sveštenstva«, kako doslovce stoji. Obrede je predvodio episkop Nekatirje sa 12 svećenika a prigodni govor održao je prota Aleksandar Todorović, koji je među ostatim istakao:

»Pao je, mučki ubijen, jedan od najboljih sinova našeg naroda (...) Kao svećenik mogu da kažem: 'Ti si bio junak... veliki Srbin i rodoljub i crkve i domovine.«

23. lipnja 1944.

Kao i prethodne dvije godine tradicionalno su održavane zadužnice u povodu njemačkog napada na SSSR. Vijest je o tome na slavljenju: »Srpska pravoslavna crkva diže svoj glas protiv komunizma«. Nacionalni srpski Beograd odao je pomen Srbima i Srpskinjama koji su pali od zločinčice ruke najamnika Josipa Broza Tita. »U zadužnoj liturgiji, koju je predvodio mitropolit Nekatirje sa 12 svećenika, sudjelovali su i general Nedić, ministri, vojni komandanti i drugi. Nakon obreda, kako stoji u vijesti, prirodne riječi prisutnima uputio je prota Siblin Stanović.

29. lipnja 1944.

Donijeta je vijest: »Vidovdanski pomen izginulim Srbima od Kosova do

Svećenici u četničkim odredima

danasa«. Svečanu arhijerejsku liturgiju u Sabornoj crkvi u Beogradu služio je vladika Nekatirje sa 12 svećenika, dva dakona i arhidiakona. Sudjelovali su general Nedić, ministri, mitropolit Josif, te »sve pridvorno sveštenstvo iz Patrijaršije, članovi velikog crkvenog suda i druge crkvene vlasti, predstavnici svih srpskih oružanih odreda.«

● Mitropolitov cjelov u čelo

28. rujna 1944.

»Pretdesnik vlade general Nedić na momenu izginulim dobrovoljcima« vijet je u kojoj doslovce stoji:

»Srpski dobrovoljački korpus pripredio je u Vaznesenskoj crkvi svećani pomen svima izginulim dobrovoljcima, koji su svoj mladi život položili za

Vijest u »Novom vremenu« od 21. ožujka 1942. o blagoslovu četničke zastave, koji je obavio pravoslavni svećenik

Djelatnost nižeg klera

Kao što je već rečeno u uvodnom dijelu na početku feljtona, riječ je, dakako, samo o jednom dijelu nižeg klera Srpske pravoslavne Crkve: svećenicima i dakinjom, koji je »na terenu« kontaktirao, davao podršku i aktivno suradičao s onodobnim državnim vlastima u Srbiji, nještačkom i kvislinškom vojskom. »Novo vreme« bježi mnóstvo vijesti o tome, a feljton će donijeti samo neke, kao uzorce ostalih vijesti.

21. ožujka 1942.

»Osvećenje zastave srpskog četničkog odreda« naslov je vijest u koju je objavljena i slika. Vijest donosi:

»Despotovac, 20. marta. Ovih dana Despotovac je imao retku svećanost: Rešavsko-ravninski četnički odred osvetio je svoju zastavu u prisustvu mnogobrojnih gostiju i građanstva. Osvećenje zastave obavljeno je na trgu pred opštinskom zgradom (...) Obred osvećenja izvršio je mesni paroh g. Ilija Bašanić. Posle osvećenja izvanlanski predstnik Vladimirović održao je prigodan govor pozivajući četnike da se pod ovom zastavom bore svim silama

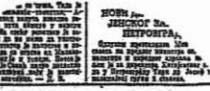
Kralja, veru, Otadžbinu i svoj narod.«

Sudjelovali su general Mihailović, mnoštvo oficira i ministara a liturgiju je služio mitropolit Josif s osem svećenika. »Patriotici govor, kako stoji u vijesti, održao je prota Radoslav Paunović, koji je među ostalim istakao:

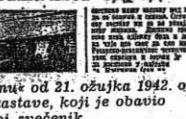
»Klanjam se seni ovih divnih sinova i vitezova moramo osetiti da smo mi kosti njihove kosti, krv njihove krvlji, jedni po drugi, krv u veri. Ne smemo zaboraviti sveti zadatak kojim su oni psi. Jedino čemo im se na taj način oduziti Njihovu svetlost usponu.«

Vijest se svršava rječima:

»Nakon dovršenog pomena mitropolit Josif prišao je Pretdesniku Vladi generalu Nediću. General Nedić poljubio ga je u ruku, a mitropolit njega u čelo. Zatim su svi napustili Vaznesensku crkvu.«

Osvećenje zastave srpskog četničkog odreda

Vijest u »Novom vremenu« od 21. ožujka 1942. o blagoslovu četničke zastave, koji je obavio pravoslavni svećenik

za odbranu srpskog naroda onako kako dolikuje pravim, čestitim i rodoljubivim Srbima.«

Iz onodobnih novinskih vijesti i napisu može se zaključiti da je jedan broj četničkih odreda u svojim redovima imao i srpske pravoslavne svećenike. Teško je zaključiti da li su im oni pristupali svojevoljno ili po našlog crkvenih poglavara. No, posve je jasno iz vijesti da se dio njih i aktivno borio na strani četnika, a neki su zauzimali u četničkim odredima istaknuta mjesta. »Novo vreme«, naime, spominje »svećenike četničkih vojvođe... svećenike četovode... i svećenike za stavnike...« što pokazuju slijedeći primjeri:

● Odred popa četnika Ace

20. svibnja 1942.

U vijesti sa slikom o zavjetu krajinskih, homoljkih i porečkih četnika stoji:

»Zakletvu je izvršio zastavni četvoda svećenik Živan Žikić, koji je održao govor.«

U istom broju objavljeno je i vijest o sprovođu poginulih srpskih dobrovoljaca. U sprovođu u Kruševcu sudjelovali su predstavnici vlasti i svećenstvo.

● SRPSKA DRŽAVNA STRAŽA

srpanj 1942., br. 2

Mjesečnik »Glasnik Srpske državne straže« počeo je izlaziti u lipnju 1942. u Beogradu. Izdavala ga je Komanda Srpske državne straže a urediva je pješadijski puškovnik Borivoje Jonić. U br. 2. objavljen je napis o dobrovoljačkom odredu popa četnika Ace Oršačkog.

● NOVO VREME

8. srpnja 1942.

Bilježi da je posvećena zastava Trećeg dobrovoljačkog odreda u Kraljevu. Obred posvećenja počeo je nakon liturgije u crkvi na prostoru pred crkvom. Sudjelovalo je tamođne svećenstvo, a predavaš zastavu arhijerejski namjesnik Milan Sretenović je među ostalim rekao:

»Molim Boga... da se pod ovom zastavom okupi što je najcestitije i spremno na žrtvu. Neka se pod ovim zastavama gajи srpska sloga. Blagoslovim ovu zastavu i predajem vam je, pozivajući sv. Borida da vam bude na pomoći!«

17. srpnja 1942.

Osvećena je četnička zastava u Trsteniku za sudjelovanje dr. Vasilija Kotića, Jeromana i drugih svećenika.

● Junački se borio!

21. srpnja 1942.

Donosi vijest o pogibiji svećenika i četničkog vojnog slobodana Stanojevića.

22. srpnja 1942.

Pokopan je u Prokupljima četnički četnik Stanojević. O njemu je među ostalim »Novo vreme« zabilježilo ovo:

...on je obukao i četničko odjelo, stao na čelo leskovačkog četničkog odreda, u kome se junački borio.

10. studenog 1942.

Posvećena je zastava Sedmog srpskog dobrovoljačkog odreda. Nakon liturgije u obrenovačkoj crkvi zastava je posvećena u crkvenoj porti. Dobrovoljci je prigodni govor održao svećenik Avramović.

21. siječnja 1943.

Proslavljenja je »slava-Srpski narodnog pozorišta. Među načinima bili su predstavnički njemački vojni i civilni vlasti, te ministri Vladimirović spaši. Upravni kazalištu među ostalim je rekao:

»Shvatajući sebe kao konstruktivna postreka pri obnovi Srbije, pozorište je želelo da bi naše mlade generacije postale pošten izraz nove Evrope, koju danas se besprimernim potžrtvovanjem stvara Velikonemački Rajh.«

Priredio: Tomislav Vuković

(Nastavlja se)

Biskupi ne prihvataju novi katekizam

U Rimu je kuriju 10. travnja stigao negativan odgovor biskupa iz SAD gledajući prihvatanje novog "universalnog katekizma" što ga je pripremila posebna komisija pod vodstvom predstojnika Kongregacije za nauk vjere kardinala Josepha Ratzingera. Bio bi to najopasniji katekizam među svima koji su se do sada u Crkvi pojavljivali. Imao bi okolo četiri tisuće paragrafa i 427 kratkih obrazaca. Očito, ta katekizamska pitanja i odgovori ne bi bili namijenjeni redovitom učenju naizust. Cijeli je katekizam kroz predjedlog već više mjeseci u rukama biskupa u raznim zemljama kako bi mogli dati svoja mišljenja prije smjene bliskupu koja će ih održati u listopadu. Od utjecajnijih biskupske konferencije širom svijeta do sada još nije bio stigao odgovor biskupa iz SAD. Sad je ta biskupska konferencija — njih tri stotine kojih u cijelini katoličkog episkopata važe manjeg više nego što im brej kaže — javlja u Rim da je cijeli načrt i naum novoga katekizma neprihvativ. Priznajući da je prediceni dokument vrijedan poštovanja zbog uloženog truda i pravovjera, komisija američkih biskupa koja je izradila taj odgovor Svetoj Stolici nije se ograničila na kritiziranje stanovništva dijelova dokumenta koji ispunju 882 stranice, nego osporava sam naum da se izradi i proglaši takva knjiga koja bi važila kao katekizam u cijeloj Crkvi. Oni misle da bi se time onemogućila svaka katekizamska inicijativa u mjesnim Crkvama. Kažu da bi taj odgovarajući rimski dokument trebao poticati a ne zamjeniti nacionalne katekizme, te predažu i drukčiji naslov i odgovarajući cijelovit prerađuju teksta.

Mjesto da se zove "Katekizam za svećeniku Crkve" dokument bi se po mišljenju katoličkih biskupova SAD trebao zvati "Sažetak katoličkog vjerskoga nauka za pripremanje katekizma". Bio bi to, dakle, usmjeravajući dokument. Ulazeći zatim u pojedinosti američka komisija, na čelu s biskupom Oscarom Lipscombom iz Alabame, upozorava da predloženi tekst ne razlikuje dostatno temeljne dogme od pukih vjerenja, da liske svodi na pasivne pripadnike Crkve, da zaobilazi ulogu biskupske konferencije te da nije računao s novijim dosegnućima teološke znanosti. Stoga američki biskupi traže od Svetog Stolice više vremena za obnovljeno razmatranje i provođanje tog predmeta. Upozorili su također da predloženi tekst slabo razrješava prvidnu suprotnost vjere i znanosti te da nesuvremeno prikazuje odnos između kršćanstva i drugih religija.

6

Za ispravno poznavanje i uzajamno poštovanje kršćanskih Crkvi na našem području najbolje je nista ne prikrivati, nego shvaćati da se crkvena vodstva u tjeskobi ratnoga doba nisu lako mogla samo načelno postavljati, da je promatrano izbliza sve to moglo izgledati drukčije i nezbježnije nego što se vidi s ove povijesne udaljenosti. Držimo stoga korisnim upoznavati suvremenice i s ponosnjem vodstva Srpske pravoslavne Crkve prema opokupatorima i njihovim domaćim saveznjcima tokom II. svjetskog rata.

"Novo vreme" među pravoslavnim svećenicima kojima su se pridružili četničkim odredima ne spominje telničkih vojvodu, po zlaku plemića, popa Momoča Djurića. To vjerojajno stoga što su viješi u ratnim uvjetima teško dozadile iz udaljenih područja u Beograd tij. do umedništva "Novog vremena". Za razliku od toga one iz Srbije dovedite i iscrpne. Iz njih se i danas viđa kralje jedan dio pravoslavnog svećenstva blagoslovio zastave tijoticevaca, nedjelevaca, đurđika, drži im pravštice gospore, pomene itd. Sto pokazuje slijedeći nekoliko primjera.

NOVO VREME
20. srpnja 1943.

Dobrovoljac Petog bataljona pristupi su se u crkvi "Ružica" na Kalermegdanu u Beogradu. Način toga "patriotski govor", lekce se ističe u vijeti, održao je svećenik Lukić, pozvavši dobrovolje "da ostanu onakvi kakvi su bili kad su Srbiju čistili od bandi". Vijet je popraćena sa slikom.

• Dobrovoljac svećenik Avramović

7. svibnja 1943.

Dobrovoljac su juče pravili svog zaštitnika sv. Dorda" način je vijeti uz koju je objavljena i slika. Vijet glasi:

"Jude je osvećena zastava Petog dobrovoljačkog bataljona. Osvećenje su izvrili svećenici Nedeljko Trifunović i Aleksa Todorović, a na jeftjenje je odgovarao hor dobrovoljaca. Ponavljajući za svećenikom neći zakletve, mladići su se zavetovali na vernošću narodu i otadžbilju. Posle osvećenja i zakletve obavljeno je rezanje slavskog kolača."

U vijetima se potom spominju u istim ili sličnim ulogama: jeromonah Georgije Kovačević u Valjevu, episkop branjevički Venjamin u Požarevcu, pretegor Dragutin Marinković, također Požarevcu, prota Popović i "dobrovoljac svećenik Avramović" u Kruševcu, svećenik Miodrag Đorđević u Bajinoj Bašti.

15. lipnja 1943.

Proslava Srpske državne strane na Duševu (po julijskom kalendaru) održana je u srednjoj beogradskoj kasarni u Takovskoj ulici. Sudjelovali su šef

Kragujevačke žrtve optužuju

Srpske državne bezbednosti Dragi Lj. Jovanović, ministar poslova Tanasije Dinić, viši zapovjednik SS trupa i policije u Srbiji Meissner i feldkomandant generalmajor Lončar. Obred komandanti zloglasnog Mađarskog osvetećenja obavili su prota Kuzmanović i svećenik Slobin Stanković.

Vijet je popraćena i sa slikom na kojoj se vide tribine s njemačkim oficirima, svećenicima i srpskim oficirima.

• Nepotpuni podaci enciklopedije

23. lipnja 1943.

Povodom druge obiljetnice napada Hitlera na SSSR epet su održane zadušnice:

"Na dan 22. o. m. u Kragujevcu je, na veoma sve-

dana, među kojima su bili i kragujevački daci i profesori. Njemački komandi u zločinima bili su ljetićeve — dobrotoljci Petog dobrovoljačkog odreda, pod komandom zloglasnog Mađarskog osvetećenja obavili su prota Kuzmanović i svećenik Slobin Stanković.

Vijet je popraćena i sa slikom na kojoj se vide tribine s njemačkim oficirima, svećenicima i srpskim oficirima.

• I s bugarskim opokupatorima

8. kolovoza 1943.

"Pomen dr. Nikoli Marinovića naslov je vijeti o zadušnici za novinara, dopisnika Srpske državne propagande iz Berlin-a, koju je održana u beogradskoj Vaznesenskoj crkvi. Vijet donosi da su bili način:

...nemacki ataše za stampu Mitterhamer, italijanski ataše za stampu Paketi. Isto tako da pomenu su primenjeni: izvanredni komesar na obnovu Smedereva Dimitrije V. Ljutić, komandant Srpskog dobrovoljačkog korpusa general Kosta Mušić, koji je došao u pratnji majora Milana Stojanovića. Na pomenu su činodještvovali pretojeri Aleksa Todorović, Milovan Mihailović, Mihailo Radulović, i svećenik Slobin Stanković, Miljenko Regeljac i daken Miodrag Đurić."

Povodom druge godišnjice osnivanja srpske vlade, javlja: "Novo vreme" od 31. kolovoza 1943. u kragujevačkoj crkvi našao liturgiju pređ generalom Nedićem i ministrima prigodni govor održao je svećenik Milejko Radinovićević. Broj od 7. rujna 1943. izvještaje da je na velikom narodnom zboru u Valjevu svećenik Voja Stepanović među ostalim istaknuo:

"Neka je slava Gospodu Bogu što nije astavio naš srpski narod u najtežim časovima života bez velikih ljudi i voda (...). U današnjim pretestim damama Bog nam je opet dao velikog čovjeka, starog generala Nedića, koji provede srpski narod spasu."

U broju od 8. rujna 1943. saznaće se da su u kragujevačkoj crkvi sv. Dorda prihvati ne samo, kao što je to već bilo običajeno, predstavnici njemačke, nego i bugarske vojske. Na narodnom zboru u Požarevcu, prema broju od 15. rujna 1943., preta Dragutin Marinović pozvao je "braću Srbe... da podu svetovanskim putem koga je danas oboliočio najveći Srbin general Nedić."

**Priredio:
Tomislav Vučović
(Nastavljav se)**

ISPRAVAK

U GK 15/90. faksimili u drugom stupcu u tekstu posebne datume 31. srpnja 1943. izostavljena je časnikom pogreškom njeđ. Ispravan tekst glasi: "Osvećenje zastave srpsko-ravničkog četničkog o-

Zloglasni vojvoda pop Momčilo Djurić (lijevo) s episkopom Nikolatom Velimirovićem

RUMUNJSKA — Sve crkve, i pravoslavne i katoličke i protestantske, bile su pretijeme na je u mnogim mjestima liturgija vaznenog bđenja služena na otvorenone. Takva Ustaka Rumunjske još nije dočekala. Nakon bđenja u Bucureštu brojni su vjernici prešli ulicama noseći u rukama zapaljene svjeće. Na trgu pred svećušilom u glavnom gradu zapaljene su svjeće na mjestu gdje su 21. i 22. prosinca prošle godine bili ubijeni gororuki demonstranti. Rumunjska državna vlast dala je za Usku tri dana praznika.

PARIZ — Kardinal Jean-Marie Lustiger, nadbiskup Pariza, nudio je na Veliki četvrtak, 12. travnja, posjetak pravoslavnoj crkvi svete srećenice i parisku biskupijsku sinodu. Misijeve svećeničke bratstvo osovorat će se radi ječanja pastora u cijeloj pariskoj metropoliji. Naime sedam europskih biskupija pariske metropolije nema došto srećenica pa će u tim biskupijama na određen rok služiti mladi parški svećenici, koji će se učlaniti u novo misijsko bratstvo. Biskupijska sinoda bit će posvećena evangelizaciji (tema je »Hod Evanđelija«), a trajat će do 2000. godine.

JERUZALEM — Vazmeno trodnevje u Svetoj zemlji i ove je godine bilo označeno napetoštinom koja izazivaju sukobljavanja Židova i Palestincima. No izvještaj Radio Vatikana javio je doslovce: »Bazilika Svetoga Groba jutros je, na Veliki četvrtak, profanirana, što se nikad prije nije dogodilo... Incident je izazvan protiv izraelske vojne police. Isplavljeni suzavci pod portalom bazilike. U tom incidentu pogoden je grčko-pravoslavni patrijarh Diodore I. Drugi se incident zbio zapisnjedlom preprodanih zgrada kršćanskog dijelu Jeruzalema. Pod zaštitom police uselili su se ekstremistički Židovi, što je izjavalo pravosude. Kako su te zgrade u neposrednoj blizini bazilike Svetoga Groba, sve je to naorušilo blagdansko oružje.

LIVERPOOL — Na nogometnom stadionu u Liverpoolu okupilo se na Uskrs više od 30.000 osoba na vjerski obred u spomen 95. navijaci poginulih lani u strašnoj stisci na ulazu u to isto igralište. Katolički nadbiskup Liverpoola, mons. Howlock, i anglikanski biskup istoga grada rev. Shepard, blagoslovili su 95 ružnih spomen-poginulih. U 15 sati i 6 minuta, tokom u istom trenutku kada je u isti prelaz utakmica, svi su na mrežni ustali i obdržali minutu šutnje. Na ulazu gdje se zbila lanjska tragedija zapaljena je spomen-vatra, koja će neprestano gorjeti i upozoravati.

ITALIJA — Utjemeljitelj duhovnog pokreta »Oaze« g. Virginio Rotondi, svećenik Družbe Isusove, umro je na Veliki Petak, 13. travnja, u Castel Gandolfo u »vili Smješka«, središnjem sjedištu svoga pokreta. O. Rotondi, koji je poznat i kao propovijednik i pisac, rodio se u Vicovaru 1912. g. Nakon rata zajedno s redovničkim subatom o. Lombardijem osnovao je »Pokret za bolji svijet«. Kάsnije se najviše posvetio svome pokretnu za duhovnost i socijalni apostolat »Oaze«. Bio je blizak suradnik pape Pija XII. U svojim tekstovima, radio-emisijama i propovijedima bio je jedan od najistaknutijih promocijatelja određenog katoličtva, koje je znatno pripomočlo potrošnji ustavu, obrani i očuvanju demokracije u Italiji.

7

Za ispravno poznavanje i uzajamno poštovanje kršćanskih Crkvi na našem području najbolje je ništa ne prikrivati, nego shvaćati da se crkvena vodstva u tjeskobi ratnoga doba nisu lako mogla samo načelno postavljati, da je promatrano izbliza sve to moglo izgledati drukčije i neizbjegljivo nego što se vidi s ove povijesne udaljenosti. Držimo stoga korisnim upoznavati suvremenike i s ponasanjem vodstva Srpske pravoslavne Crkve prema okupatorima i njihovim domaćim saveznicima tijekom II. svjetskog rata.

Stranice »Novog vremena«, promičući politiku i ideologiju ondašnje kraljevske vlade, posvećuju prostora i olvorenom antisemitizmu. Dajući javnu naklonost vlastima i jedan dio Srpske pravoslavne Crkve pridiono je tijep neprekinitoj antisemitici niti u Srbiji tijekom ratnih godina.

● »Njih više nema...«

»NOVO VREME«
21. rujna 1943.

Pred crkvom Lazaricom u Kruševcu održan je veliki zbor. Nakon ovacije generalu Nediću početak zborovanja blagoslovio je arhijerejski namjesnik Hranišlav Popović, a u središnjem govoru ministar Oščan, prema vijesti, rekao je u ostalo:

»Nemacka... ogromnu moćnu pesnicu nije stupila na glavu srpskog naroda. Lupila je po glavi Jevreje u našoj sredini. Njih više nema i dače Bog da ih više nikada ne bude.«

Progon Židova započeo je odmah nakon njemačke okupacije Srbije. Tako su u Beogradu samo tijedan dana pošto su Nijemci ušli u grad, osvanuli plakati u kojima je naredeno popisivanje svih beogradskih Židova. Popis je obavljen na Tašmajdanu, perivoju pokraj glasovite beogradske pravoslavne crkve sv. Marka. Odmah je osnovana i posebna policija za Židove, u koju su ušli i pripadnici domaće policije. Njezin rad nadgledao je njemački komesar. Stav novih vlasti u Srbiji prema Židovima jasno je iznenesen u naredbi od 28. listopada 1941. godine, koju je potpisao general Harald Turner, načelnik uprave za administrativna i civilna pitanja pri njemačkoj vrhovnoj komandu u Srbiji:

...Našel je utvrđuje da Jevreji i Cigani predstavljaju element nereda i ugrožavaju javni mir i redak (...) Stoga se načelno u svakom slučaju (odmazde) svi Jevreji i Cigani imaju stavljati trupama na raspoloženje kao tacioc...«

Da je drugog polovici 1943. izjava ministra Oščana, kako Židova više nema, nažlost, u velikoj mjeri bila točna, potvrđuje već 29. kolovoza 1942. sam general Turner, koji je u izvještaju generalu Lehru, glavnom zapovjedniku za europski jugoistok, istaknuo:

Neprekinuta antisemitska nit

»Srbija, zemlja u kojoj je pitanje Jevreja i pitanje Cigana rešeno.«

● Zabranjeno pokrštanje Jevreja

To je isti taj general, s kojim su najviši predstavnici SPC suradivali i pokazivali se s njime u javnosti, kao što je u više navrata već rečeno u fejttonu. Da li su srpski arhijereji uopće dali svoj glas u javnosti protiv progona Židova, koji su bili krviti samo što su bili Židovi, nije poznato.

Jedan od rijetkih objavljenih dokumenata u službenom glasilištu SPC o Židovima u doba drugog svjetskog rata jest »Naredba

u Rakincu. Zbor je započeo s liturgijom u crkvi, koju je služio svećenik profesor Milan Babović. On je u prigodnom govoru, prema »Novom vremenu«, istaknuo među ostalim i ovu misao:

»To je narod (židovski, T. V.) koji je sva narode vešto u sukobe uplijato, a on po strani staje i dirgovaće.«

Napisi antisemitskog sadržaja objavljivali su se u Srbiji tih ratnih godina. Koliko je poznato SPC nije je javno uspravljao takvim napisima, kao npr. članku Momčila Bajčića, koji je objavio »Novo vreme« od 7. kolovoza 1941., Dimitrija Ljotića u »Našoj borbi« od 23. studenog 1941., izjava-

svjedoči o potpori jednog dijela SPC kvalinskoj vlasti i vojsci.

● Borba u znaku krsta i mača

2. listopada 1943.

Oobjavljeno je ispojvjest jednog »srpskog dobrovoljca«, kako ga naziva »Novo vreme« pod naslovom »Borba u znaku krsta i mača«:

»Krenuli smo u pravcu manastira Veluće. Na kaplu nas je dočekao starešina manastira Dušan Popović, koji se srdačno pozdravio sa komandanom i poželeo mu dobrodošlicu. Starešina manastira naredio je sestrama kaluderima da počaste goste i one su svakog ponudile časom rakije. Starešina manastira izrazio je želju da održi govor dobrovoljcima: »Bratio srpski dobrovoljci, radostan sam da ka starašina ovog hrama mogu da vas primim, vi se borite za svar male Srbije. Pravoslavlje je identificirano sa srpskom. Zato u vašoj borbi uvek nastupajte sa krstom u ruci! Uzeo je reč četnički prosvetar Ivan Filipović: »Mi, srpski dobrovoljci, izgaramo u hršćanstvu. Našu borbu vodimo u znaku krsta i mača. Krst u levoj ruci! Zatim su podešljene veče...«

Sjedjeći višest pokazuje da su već tijekom rata pojedinci upozoravali kako jedan dio jugoslavenske vlasti u izbjeglištvu u Londonu preuveštavaju brojke o žrtvama srpskog naroda, što je također zanimljivo spomenuto.

● Srbija kao Engleska i Škotska

25. prosinca 1943.

»Novo vreme« prenosi govor ministra Bogoljuba Kujundžića na Kolarčevu univerzitetu, gdje je uz ministre srpske vlade bio i episkop Kruš. Govor je naslovjen »Titova boljševičko-partizijska vlast brutalna provokacija srpskog naroda« i »Ne mrtru Jugoslaviju sa šest pokrajinu kakvu Josip Broz želi, nego živi nacionalno čistu svetosavsku Srbiju«. Ministar Kujundžić istaknuo je:

»Kolika će biti ta nova Srbija, mi smo svesni da to ne zavisi samo od nas. Ali, ako se njena veličina bude određivala prema njenim žrtvama, onda će ona — i poređ demantija gospodina Stida koji tvrdi da je srpski deo bivše jugoslavenske vlade u Londonu mnogo izgubio od svog prestiža, govorči stalno o preteranim žrtvama srpskog naroda — biti bar toliko koliko je englesko ostrvo sa njegovom užom domovinom Skotskom.«

(Nastavlja se)

Priredio:
Tomislav Vučković

Faksimil naredbe njemačkog vojnog zapovjednika u Srbiji o zabrani vjerskih pribela Židova, koju je objavio »Glasnik Srpske pravoslavne Crkve« od 1. ožujka 1942.

vojnog zapovednika za Srbiju o zabrani prelaza Jevreja u drugu veru.« Naredbu vojnog zapovjednika objavio je i »Glasnik Srpske pravoslavne Crkve« od 1. ožujka 1942. i u koju se zabranjuje »pokrštanje Jevreja«. U ime Svetog arhijerejskog Sinoda SPC naredbu je primio na znanje i potpisao mitropolit skopski Josif.

Tim potpisom Srpska pravoslavna Crkva u drugom svjetskom ratu oslobođena je bilo kakvih optužbi o »pokrštanju« pripadnika drugih vjerosjedovljivosti. Međutim, očito je da je jedan broj Židova video spas u tom pribelazu u drugu vjeru, jer, inače, njemački vojni zapovjednik ne bi imao nikakvu potrebu izdati spomenutu naredbu. Da li su pojedini svećenici uspravljali naredbi njemačkih vlasti i preprečili službenog glasila slobodne Crkve, ipak spašavali Židove, »pokrštanjem«, teško je reći. Jedan dio njih vjerojatno nije poslušao onodobnu državnu i crkvenu vlast, dok je, nažlost, dio njih potحرjanjava u svojim nastupima antisemitski mržnju, što govori i slijedeći primjer u »Novom vremenu«.

23. rujna 1943.

Toga je danuma objavljeno više u velikom zboru

»Novo vreme« i dalje

Za ispravno poznavanje i uzajamno poštovanje kršćanskih Crkvi na našem području najbolje je ništa ne prikrivati, nego shvaćati da se crkvena vodstva u tjeskobu ratnoga doba nisu lako mogla samo načelno postavljati, da je promatrano izbilja sve to moglo izgledati drukčije i neizbjegljivo nego što se vidi s ove povijesne udaljenosti. Držimo stoga korisnim upoznavanjem svremene Crkve prema okupatorima i u njihovim domaćim saveznicima tijekom II. svjetskog rata.

Jedan dio Srpske pravoslavne Crkve tijekom drugog svjetskog rata potražnjavao je ne samo antisemitizam u Srbiji nego i protuhrvatsko raspoloženje. Naime, srpski pravoslavni svećenici gotovo redovito pojavljivali su se u javnosti s predstavnicima onodobnih vlasti, koji su u svojim govorima za sva stradanja i žrtve srpskog naroda tig ratiči godina okrivljivali Josipu Brozu Tita, ističući pritom njegovu hrvatsku. Zanimljivo je da se u tom kontekstu ustaša uopće ne spominju u »Novom vremenu«.

»NOVO VREME«

30. prosinca 1943.

Prenesen je govor glavnog urednika »Novog vremena« Stanišlava Krakova, kojim se na javnosti obratio putem radioa. U govoru koji je nastavljen: »Moj treći odgovor Radice Lodonušu Krakov nabrja koliko su Srbia u Hrvatskoj pobili partizani:«

»Sreća Donji Lapac. Od 15.047 Srbia nema nijednog živog.«

Srez Korenica. Od 12.046 pre rata, nema ni jednog Srbina, ni jedne srpske kuće.«

Srez Udbina. Bilo 8.387 — do poslednjeg su oslobodeni života.«

Srez Dvor na Uni. Od 23.452 — ni jedan ne živi više.«

Srez Virgin Most — imao je 30.267 Srbiju. Nema danas nijednog, mislim i na žene i decu i odočaj.«

Srez Vojnić — od 28.441 Srbina nijednog jedinog.«

Srez Pakrac — 20.915 Srbija — ni njih više nema.«

Srez Kostajnica — 19.150 Srbija — nijedno dete nije preživelo.«

Srez Bosanska Dubica — 29.121 — i posljednji je iztrebljen.«

Srez Bosanska Gradiška — 39.621 Srbija — gde su miče? Pitate Nuriju Podzera, člana Ribarova antifašističkog veća. Ovo je samo 10 srezova. Ima ih skoro stotinu!«

4. siječnja 1944.

U svećanstvo polaganja zakletve gradačaka srpskih oružanih snaga u Smederevskoj Palani su djevelovali su prototjerje Milan Pavlović uz pomoć Milovanu Manojloviću, koji je održao prigodni govor. Nakon njega riječ je uzeo zamjenik okružnog načelnika, koji je među ostalim rekao:

Kameleonska politika ili...?

»Širom celog srpskog naroda zločinaca generala Tita pretvaraju u prah i pepeo srpske gradove i selja i istrebljuju sve što je srpsko, rjeđe, žene i deca.«

5. siječnja 1944.

»Veliki zbor ministra Veselinovića u Jagodini i »Borba protiv Tita do istrage« naslovu su vijeti iz koje vrijedi zabilježiti i ovu riječ ministra Veselinovića:«

»Milan Nedić diže srpsku zastavu iz blata uz pomoć četnika, dobrotovljaca i srpskog naroda (...) Voda krvopij i zverova Josip Broz Tito (...) Rezultat oslobodilačkog rada J. Broza je smrт preko milion Srba (...) Tito je uspio da oslobodi mnoge krajeve od Srba, baš neki daci čuli smo na beogradskom radiju Stanišlava Krakova koji je spomenuo samo deset srežova u kojima su Srbi svidio poslednjeg poklanjani. Samo u deset srežova ubijeno je 226.927 Srba, što znači da nije ostao nijedan živ Srbin u tim krajevima. Tito hoće da nastavi s klanjem preostalih Srba. On tu nedavno proglašuje novu vremena nekoliko dana nije izlazio, a nakon toga pojavljivalo se na sve manje stranica, poglavito s vijestima o uspjehima nje-

mo protukomunistička, nego i antisemitska jer npr. ističe »odroda Mošu Pišadu, jevrejina u Sremskoj Mitrovici. Osim toga neizravno podupire okupatorsku vojsku i vlasti a izravno napada »objaćaja radnici Josipa Broza zvanog Tito.«

25. ožujka 1944.

»Heroj sa krstom — putnik naslov je članka u parohu Radojici Perišiću, četničkom vojvodi.«

Kada je 16. travnja 1944. počelo anglo-američko bombardiranje Beograda »Novo vreme« nekoliko dana nije izlazilo, a nakon toga pojavljivalo se na sve manje stranica, poglavito s vijestima o uspjehima nje-

to pompoznoj zadušnici mitropolit Josif je među ostalima rekao:

»Prilikom oslobođenja našeg stolnog Beograda od okupiranja i mrtvog okupatora, želeo sam da našu braću saveznike Rusu, kao i naše junaka sumarodnike, Oslobođilačku i partijsku vojsku dočekamo sa sledećim pozdravom: «Naše slavne i hrabre oslobođioce toplo sretamo i blagodarimo sreća pozdravljamo ih: dobro nam došli! (...) U sva vremena, dobra i za Srbie je ovome upućivala njihova narodna Crkva.«

»GLASNIK SRPSKE
PRAVOSLAVNE CRKVE

31. prosinca 1944.

Stranice »Glasnika« donose sadržaje, misli i vijesti koji se u mnogočemu razlikuju od onih objavljenih prijašnjih nekoliko godina. Tako se npr. u běžnoj poslanici Svetog arhijeretskog Sinoda SPC, koju je potpisao za pred-

Svećenik Aleksa Todorović pošto ju je blagoslovio, predaje zastavu komandantu Ljotićevih dobrotvora Kostu Mušiću

mačke vojske na svim bojištima. Ipak, pojedini svećenici SPC i daje se spominju u vijestima.

17. svibnja 1944.

U zadušnicama u Parčiću ubijen četnički vojvod Blašku Milajloviću i drugim četnicima su djevolovali su svi paračinski svećenici.

18. srpnja 1944.

Na velikom narodnom zboru u Soporu govorio je svećenik Šinčić Vrančić referent za veroispovest SPCske državne straže, kako ga doslovno naziva »Novo vreme«, koji je u ostalo rekao:

»I tradicijama i sveštu i dužnošću pozvani smo svđa naše snage pridrobiti i da ih složno, mudro, muški i samopodržavljano stavimo na raspolaženje oca Srpske generalu Milaru Neđiliću.«

I slijedeća vijest opet pozajmuje kako su pojedini pravoslavni svećenici bili zaslijepljeni rasizmom.

22. kolovoza 1944.

Ozbjevljena je vijest o sprovođenju kapetana Banjic u Beogradu, u kojem su sudjelovali general Nedić, ministri i vojni zapovjednici. Opratjavući se od početnika prota Alekse Todorovića istakao je »heroični žrtvu Srbinu i hrabroštinu kapetana Banjic u borbi protiv nešta« (pot-

slednika, mitropolit skopski Josif, navodi:

»Već se našazimo u drugoj polovini četvrte godine strašnog rata. Neka je hvala i slava Gospodnju Bogu što je već deo naše Otadžbine oslobođen pozirivanjem bratske ruske vojske i naših rođoljuba i okupatora poražen i istoran z zice.«

U istom broju »Glasnika« u »Upstupu svećenstvu iz oslobođenih krajeva« nalaze se i ove misli:

»Oslobodivši Beograd i Istočni deo naše otadžbine, junacka ruska vojska i naši pregalacki rodoljubi, goće okretnog neprijatelja i nemilog okupatora, napredjujući prekidanju dalje klanjanjući se svima pobijenim i namučenim nevinim žrtvama, kao i žrtvama junackih boraca bratskog ruskog naroda i naših junaka rođoljuba, koji pada u borbi, radujemo se pobedi časnog krsta i slobodi zlatnoj.«

Iz vijesti se saznaje da je u nedjelju 12. studenog 1944. u Saborskoj crkvi predređen parastos svim ruskim i našim herojima izgulinući prilikom oslobođenja Beograda, u kojem su sudjelovali mitropolit Josif, episkop zvorničko-kuzlanski Nektarije, episkop moravski Arsenije, više od 30 svećenika, jednog arhijeretskog i frejčice đakona. U

toj pompoznoj zadušnici mitropolit Josif je među ostalima rekao:

»Prilikom oslobođenja našeg stolnog Beograda od okupiranja i mrtvog okupatora, želeo sam da našu braću saveznike Rusu, kao i naše junaka sumarodnike, Oslobođilačku i partijsku vojsku dočekamo sa sledećim pozdravom: «Naše slavne i hrabre oslobođioce toplo sretamo i blagodarimo sreća pozdravljamo ih: dobro nam došli! (...) U sva vremena, dobra i za Srbie je ovome upućivala njihova narodna Crkva.«

Vrijedi spomenuti da su u zadušnicama pribivali predsjednik Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije dr. Ivan Ribić, potpredsjednici Marko Vujić i prije spomenuti Moma Pijade, te drugi predstavnici partijske vojske i nove vlasti, kao i predstavnici Crvene Armije.

»Glasnik« donosi i vijest da je mitropolit Josif na sv. Nikolu po julijanskom kalendaru posjetio i ranjene horce NOV-a u bolnici na Dedinju. Toga prigodom u ime SPC dario je i sveta od 12.000 dinara za poboljšanje izbrane ranjenika.

Zabilježeno je i jedna kratka vijest, koja u cijelosti glasi:

»Dana 22. oktobra o. g. (1944., op. T. V.) Njegovo Visokopreosvećenstvo Mitropolit g. Josif, zamjenik Njegove Svetosti Patrijarha Srpskog, posle sv. liturgije održao je blagodarstvenu molitvu i pomolivi se Gospodu za i dalje pospešenje bratske ruske i naše vojske. Naredba je bilo dosta i svu se usudno moliti sa svojim Arhipastorom.«

Taj događaj dobio je onodobno veliki publicitet u javnosti. Prilagodba SPC novoj društvenoj zbilji? Kameleonska politika? Ili nešto drugo? — pitanja su koja se načinu nameću, jer samo nešto manje od mjesec dana, točnije 28. rujna 1944. isti taj mitropolit Josif predvodio je zadušnice za nedjevice, tijotjeve, tetinike, kako je već spomenuto u prvom dijelu fejtona. Nakon tog »pomena« u Vaznesenskoj crkvi u Beogradu huj generala Nedića u čelo!«

Ovaj fejtton nije imao naknadu odgovor na spomenuta pitanja, nego samo potaknuti na razmišljanje, imajući u vidu temeljni činjenicu — nema po sebi ni zločinčićih ni svetih naroda i pojedincu. Tačko i Crkva tijekom povijesti nije Crkva svećaca, premda je uvijek svetaca imala, jer su nejeli svaki pojedini članovi oni u kojima se vodi stalna borba dobra i zla, a to se dobro i zlo isprepliću..

(Svetlost)

Priredio:
Tomislav Vučković